

Arbeid voor het voetlicht

DRS. R.D.J. NIEUWENHUIZEN – DRS. H. OLINK*

Inleiding

Al geruime tijd is de podiumkunstensector (muziek, theater, dans, mime) met verschuivingen die zich op dit gebied aan het volstrekken zijn. Om het geheugen op te frissen noemen we o.a. de voorstellen van de Landelijke Werkgroep Orkestenbestel (commissie Sutherland) en de Landelijke Commissie Toneelbestel onder leiding van oud cultuurminister De Boer, de adviezen van de Raad voor de Kunst over de verschillende herstructureringsvoorstellen, en niet te vergeten de samenvoeging van het Amsterdams Philharmonisch Orkest, het Utrechts Symfonieorkest en het Nederlands Kamerorkest ten behoeve van de Stopera. Eveneens met een zekere regelmaat sijpelen berichten door over de personele consequenties van de verschillende herstructureringsmaatregelen. Het aantal arbeidsplaatsen en verschillende aspecten van de arbeidsvoorwaarden zijn daarbij centrale thema's.

Bij de veranderingen die zich momenteel in de podiumsector voordoen, vormen budgettaire en beleidsinhoudelijke overwegingen vanuit het kunstbeleid de leidende gedachte. De vraag is echter of een dergelijke benadering geen onrecht doet aan andere actuele vraagstukken die zich op het terrein van de podiumkunsten voordoen. Wat betreft het kunsten- resp. kunstenaarsbeleid kan worden gedacht aan een naar kwaliteit en kwantiteit goed te noemen aanbod van arbeid, waardoor een kunstenaarsaanbod van goed niveau kan worden verzekerd. Als noodzakelijke, maar inmiddels wat „vergeten” randvoorwaarde geldt hierbij een goede sociaal-economische positie voor zowel actieve als niet-actieve kunstenaars.

Daarnaast wordt via een naar kwaliteit en kwantiteit goed aanbod van arbeid het kunstonderwijs eveneens betrokkene bij de ontwikkelingen in de podiumsector, en daarom zou rekening moeten worden gehouden met het spanningsveld waarin het kunstonderwijs zich bevindt. Met name gaat het hier om een toenemend leerlingenaanbod enerzijds, en een weinig rooskleurig arbeidsmarktperspectief anderzijds.

Ook de sociale zekerheid kan als betrokkene worden genoemd, en wel om twee redenen. In de eerste plaats bestaan aanwijzigingen dat de werkloosheid onder podiumkunstenaars op zijn minst op circa 40% ligt, zo niet hoger 1). In de tweede plaats is

gebleken dat indien podiumkunstenaars aan het werk willen komen het noodzakelijk is om zich eerst te presenteren. De neiging bestaat om hiervoor, o.a. via het werken met behoud van uitkering, de sociale zekerheid als een springplank te gebruiken 2). De relevantie voor de sociale zekerheid is derhalve gelegen in het beslag op collectieve middelen, op eventuele budgetvervalsing en op mogelijkheden om via het gebruik van sociale-zekerheidsmiddelen de (her)intreding in het arbeidsproces te bevorderen. Voorstellen aangaande het laatste punt zijn gedaan, maar hebben bij de herstructurering van het podiumbestel nauwelijks een rol kunnen spelen 3). Ten slotte kan in verband met de versoepeling van het (her)intredingsproces de denkbare rol van de instrumenten van het arbeidsvoorzieningsbeleid worden genoemd. Instrumenten als loonkostensubsidies en de toepassing van de werkverruimende maatregel verdienen meer aandacht in de podiumkunstensector dan tot dusver het geval is.

Met deze uiteenzetting wil gezegd zijn dat herstructureringsmaatregelen voor verscheidene beleidsterreinen relevant zijn, en niet uitsluitend vanuit het kunstbeleid kan worden ingegeven. Het gemeenschappelijke raakvlak van alle genoemde beleidsterreinen betreft de arbeidsmarktsituatie voor podiumkunstenaars. Indien men echter dieper ingaat op deze arbeidsmarktsituatie, dan blijkt een lacune in de kennis hieromtrent te bestaan: men blijkt zich voor een belangrijk deel te baseren op schattingen – of liever vooronderstellingen – van de werkgelegenheidssituatie 4). Als in weinig andere sectoren blijken dergelijke schattingen in de kunstsector een eigen leven te gaan leiden.

In dit artikel zal worden nagegaan welke informatie over de arbeidsmarkt van podiumkunstenaars feitelijk voorhanden is. In de volgende paragraaf wordt eerst een korte karakteristiek gegeven van het beschrijvend arbeidsmarktonderzoek. De derde paragraaf gaat in op het cijfermateriaal. Het artikel wordt met een aantal gevolgtrekkingen afgesloten.

Karakteristiek van de beschrijvende arbeidsmarktanalyse

Ten einde te komen tot een gefundeerd en samenhangend beeld van de arbeidsmarkt voor podiumkunsten zal in deze pa-

ragraaf kort worden beschreven op welke wijze een dergelijke beeld idealiter kan worden geschetst. Het begrip arbeidsmarkt kan worden gezien als de verzameling van de vraag naar resp. het aanbod van arbeid in verschillende beroepen en in verschillende geografische gebieden. Anders gesteld betreft het hier het geheel van functionele en geografische arbeidsdeelmarkten waarbij het onderscheid functioneel versus geografisch – als in een kruistabel – dwars op elkaar staat. De term „markt” geeft aan dat vraag en aanbod te zamen leiden tot een prijs voor arbeid: de beloning. De arbeidsmarkt is in economische zin geen „perfecte markt” zodat zich onevenwichtigheden kunnen voordoen, onder andere in de vorm van onvrijwillige werkloosheid of in openstaande vraag.

Een kwantitatieve beschrijving van de arbeidsdeelmarkt kan zich, al naar gelang het doel van de beschrijving, derhalve richten op dat gedeelte waar vraag en aanbod elkaar vinden (de werkgelegenheid) of wel op dat gedeelte waar vraag en aanbod elkaar juist niet vinden (onvrijwillige werkloosheid en openstaande vraag). Gecompliceerder wordt het indien men aan de hand van een beschrijving van een arbeidsdeelmarkt gaat zoeken naar de oorzaken van onevenwichtigheden. Deze onevenwichtigheden tussen vraag en aanbod, of liever fricties, kunnen worden onderscheiden in zogenaemde „binnenfricties” (werkloosheid zowel als openstaande vraag binnen één beroep) en „tussenfricties” (werkloosheid zowel als openstaande vraag bij verschillende beroepen 5). Wanneer, zoals in het geval van de podiumkunstensector, de arbeidsmarkt wordt verdeeld naar functionele deelmarkten, zijn in hoofdzaak de „binnenfricties” relevant.

Een voor de hand liggende oorzaak van binnenfrictie kan worden gezocht in verschillen tussen gevraagde en aangeboden kwaliteiten. Om een min of meer systematische beschrijving van deze kwaliteiten op te stellen, kan gebruik worden gemaakt van zogenaemde kwalificatieclusters 6).

* Verbonden aan het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven, resp. de Stichting Funda, advies- en informatiecentrum voor podiumkunsten.

1) Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, *Kunsten en werkgelegenheid*, Rijswijk, 1981 en H. Olink, *Kunstenbond FNV, Kunstenkrant*, december 1983.

2) Hans Olink e.a., *Zwarte kunst*, Instituut voor Theateronderzoek, Amsterdam, 1984.

3) *Kunstenbond FNV, Proeve van een (werkgelegenheids)plan voor het toneel*, Amsterdam, 1984.

4) Zie bij voorbeeld CRM, op.cit., blz. 11, en *Kunstenbond FNV*, op.cit., 1984, blz. 3.

5) J. Hartog, *Tussen vraag en aanbod*, Leiden, Antwerpen, 1980, blz. 45 e.v.

6) J.B. Nijssen en R. Brons, *Onderwijs en arbeidsmarkt: een evaluatie van prognoses*, in: *Onderwijs en arbeidsmarkt*, Nationaal Programma Arbeidsmarktonderzoek, publikatie nr. 8, Den Haag, 1981, blz. 30; en: J. Hartog en K. Molenaar, *Arbeidsmarkt en beloningsstructuur*, Den Haag, 1983, blz. 48.

Met kwalificatiecluster wordt bedoeld een samenhangend geheel van kwalitatieve kenmerken van de vraag resp. het aanbod van arbeid op een deelmarkt. Kwalificatieclustering van het aanbod van arbeid zou op de volgende kenmerken kunnen geschieden:

- persoonskenmerken zoals leeftijd en geslacht;
- vaardigheden, waaronder opleiding en arbeidsverleden;
- gedragskenmerken en attitudes.

Een gelijksoortige typering van de vraag zou als volgt kunnen geschieden:

- functiekenmerken;
- arbeidsomstandigheden;
- beloningsstructuur.

Voor een gefundeerde verkennende beschrijving van een functionele arbeidsdeelmarkt in kwalitatieve en in kwantitatieve zin zouden de variabelen werkgelegenheid, werkloosheid en openstaande vraag – als afgeleiden van de vraag en aanbodverhouding – met behulp van de bovenstaande typering moeten worden beschreven.

Wanneer wordt gesproken van de arbeidsmarkt van podiumkunsten wordt – zoals gezegd – de arbeidsmarkt verdeeld naar functionele deelmarkten. Voor de goede orde zij gesteld dat het bij de podiumkunsten om verschillende functionele deelmarkten gaat. Hierbij kan een onderscheid worden aangebracht tussen een aantal verschillende uitvoerende artistieke beroepen enerzijds en een aantal verschillende ondersteunende beroepen anderzijds. De ondersteunende beroepen laten zich weer splitsen in direct bij producties betrokken beroepen (componisten, schrijvers, choreografen, regisseurs e.d.) en meer algemeen ondersteunende beroepen (ouvreeses, kaartverkopers e.d.). Voor zover het niet de uitvoerende kunstenaars zelf betreft ontstaat een afbakeningsprobleem aangezien de ondersteunende beroepen niet geheel afhankelijk behoeven te zijn van de podiumkunsten alleen, terwijl zij wél noodzakelijk zijn voor de totstandkoming van podiumproducties. In dit artikel is om praktische redenen de grens getrokken bij diegenen die rechtstreeks bij producties betrokken (kunnen) zijn.

In de podiumkunsten kan worden geconstateerd dat het aanbod van arbeid de vraag overtreft. Aangezien de vraag voor het belangrijkste deel wordt bekostigd door de overheid, zal de overheid hiermee rekening moeten houden bij de besluitvorming en uitvoering van het beleid inzake de podiumsector. Ofschoon het vraagtekort c.q. het aanbodoverschot op de arbeidsmarkt van podiumkunsten meer in het oog springt dan de frictieproblematiek, blijft de hantering van de kwalificatieclusters van groot belang. Immers, verwacht mag worden dat de binnenfricties in de podiumsector zwaarder wegen dan in andere sectoren: een rol voor een oudere mannelijke toneelspeler kan niet worden overgenomen door een jonge vrouwelijke speelster. Om deze reden zullen voor een beschrijving van de arbeidsmarkt voor podiumkunsten de

kwantitatieve en de kwalitatieve elementen hand in hand moeten gaan.

Gegeven deze schets van de wijze waarop beschrijvend arbeidsmarktonderzoek op het gebied van de podiumkunsten zou kunnen plaatsvinden, rijst de vraag in hoeverre een dergelijke benadering uitvoerbaar is indien wordt gekeken naar beschikbare gegevens. In de volgende paragraaf wordt hierop nader worden ingegaan.

Werkloosheid en werkgelegenheid in de podiumkunsten

Wanneer wordt gepoogd een overzicht van de arbeidsmarktsituatie voor podiumkunstenaars te maken vanuit bestaande gegevens, dan dient zich in eerste instantie de vraag aan hoe de groep podiumkunstenaars moet worden afgebakend. Zoals in de vorige paragraaf werd aangegeven, wordt hier uit praktische overwegingen gekozen voor diegenen die een professionele opleiding hebben en/of zij die hun brood op het podium verdienen, of althans die wens uitspreken bij een inschrijving bij het arbeidsbureau.

Deze rubriek wordt verzorgd door het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven

Om te kunnen bepalen wat het werkloosheidspercentage in de podiumkunsten is, zal eerst de grootte van de beroepsgroep in kaart moeten worden gebracht. Sinds 1973 worden tweejaarlijks arbeidskrachtentellingen (AKT's) gehouden. Met behulp van de steekproefsgewijs verkregen gegevens kan de omvang van de totale beroepsbevolking (of binnen sectoren) worden bepaald. Tabel 1 geeft een overzicht van het aantal musici, toneelspelers en andere uitvoerende kunstenaars in 1979 respectievelijk in 1981.

Tabel 1. Aantal uitvoerende kunstenaars

	Zelfstandig	In loondienst	Totaal
Mannen 1979	2.400	6.500	8.900
Vrouwen 1979	2.100	2.600	4.700
Totaal 1979	4.500	9.100	13.600
Mannen 1981	4.300	6.200	10.500
Vrouwen 1981	2.500	3.700	6.200
Totaal 1981	6.800	9.900	16.700

Bron: CBS, *Sociale Maandstatistiek*, 1982, nr. 1 en supplement december, 1984.

Volgens de AKT zou de totale beroepsgroep podiumkunstenaars in 1981 16.700 personen omvatten. Met name de categorie „zelfstandigen” is in omvang toegenomen. Andere gegevens omtrent de grootte van de totale beroepsgroep zijn niet aanwezig. Organisaties die deelsectoren van de podiumkunsten vertegenwoordigen, beschikken soms wel over meer gedetailleerde gegevens. Wij geven enkele voorbeel-

den. Uit cijfers van een onderzoek van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen blijkt dat er naar schatting zo'n 420.000 popmusici in Nederland werkzaam zijn waarvan circa 2.400 personen zich kunnen voorzien in hun levensonderhoud. Naar schatting circa 210.000 popmusici streven naar professionaliteit 7). Onduidelijk is echter om hoeveel arbeidsplaatsen het gaat, rekening houdend met werkloosheid en deeltijdarbeid.

De meer „traditionele” podiumkunsten zijn voor een deel georganiseerd in het Werkgevers Overleg Podiumkunsten (WOP). Deze werkgeversorganisatie vertegenwoordigt zo'n kleine 3.000 arbeidsplaatsen (zie tabel 2).

Tabel 2. Aantal arbeidsplaatsen aangesloten bij het WOP, 1985

DOD (Nationaal Ballet, Nederlands Danstheater, Scapino, Werkcentrum Dans, Introdans)	450
Vereniging Gezelschappen op Mimegebied	34
Mimecombinatie	50
Contactorgaan Nederlandse Orkesten	1.070
Koorstichting	25
Nederlandse Opera Stichting	347
Hoofdstadoperette	80
Overijssels Filharmonisch Orkest/Opera Forum	201
Vereniging Nederlandse Toneelgezelschappen	785
Totaal	2.972

Bron: Werkgeversoverleg Podiumkunsten.

Het betreft hier mensen die in loondienst zijn. Dat geldt eveneens in belangrijke mate voor de leden van de „tegenpool” van de WOP: de Kunstenbond-FNV. Volgens een opgave van de Kunstenbond zijn bij de bond zo'n 2.400 podiumkunstenaars aangesloten (vakgroepen symfonie, NOS-vast, mime, studiomusici, dansers, musici, techniek en toneel). De WOP kent als leden verenigingen of stichtingen, die het aantal arbeidsplaatsen doorgeven. Deze cijfers zijn dus vrij gedetailleerd. De Kunstenbond telt vanzelfsprekend het aantal personen dat lid is, ongeacht hun aanstelling: waarschijnlijk zijn deeltijdbanen en werklozen in deze cijfers verdisconteerd.

Zelfstandige podiumkunstenaars zijn niet of nauwelijks vertegenwoordigd. En dat vormt een probleem in een tijd waarin het aantal zelfstandigen blijkens de arbeidskrachtentelling toeneemt. Veelal wordt pas in loondienst gewerkt als er voldoende financiën zijn om dat te realiseren. Lid worden van de VNT bij voorbeeld is mogelijk, als aan de cao-verplichtingen wordt voldaan. Een „voldoende financiën” wil bijna altijd zeggen „voldoende subsidie”. Dat betekent ook dat bovengenoemde cijfers, op z'n minst bij benadering via subsidiegegevens van de overheid, te controleren zouden moeten zijn. Uit het

7) H.O. van de Berg en H. de Graaff, *Popmuziek in Nederland*, Rijswijk, 1985, blz. 8 en blz. 55.

rapport *Kunsten en werkgelegenheid* 8) valt af te lezen dat de sectoren toneel en mime f. 39.247.000 aan subsidie verbruiken, en de sectoren muziek en dans f. 101.220.000. Hiermee worden respectievelijk zo'n 800 en 2.200 arbeidsplaatsen in stand gehouden. Te zamen ongeveer 3.000 arbeidsplaatsen. Deze cijfers uit 1981 en die van de WOP uit 1985 ontlopen elkaar nauwelijks, ondanks bezuinigingen die zijn doorgevoerd. Globaal gesproken kan worden vastgesteld dat deze cijfers derhalve redelijk zuiver zijn.

Aparte vermelding verdient de problematiek van de niet-reguliere arbeidsplaatsen in de podiumsector. Aangezien het voor podiumkunstenaars van belang is om zich als nieuwkomer te presenteren alvorens hij of zij zich op den duur verzekerd ziet van een vaste plaats op deze arbeidsdeelmarkt, is de roep om uitkeringsgelden van de sociale zekerheid via terugploegen voor nieuwe initiatieven te gebruiken in de podiumsector groot. Het sterke vermoeden bestaat dat het werken met behoud van uitkering in de podiumkunsten de afgelopen jaren snel in opkomst is. Cijfers ter zake ontbreken echter geheel.

Samengevat kan worden gesteld dat het aantal arbeidsplaatsen dat via subsidie in stand gehouden wordt, vrij nauwkeurig kan worden vastgesteld. Dat geldt echter niet voor de arbeidsplaatsen in de vrije sector (producties op commerciële basis en producties die zonder rechtstreekse subsidie tot stand komen) en in de popmuziek.

Minstens zo belangrijk als de vraag naar de werkgelegenheid is de vraag: hoeveel werklozen kent de sector podiumkunsten? Uit overzichten (per 6 maart 1985) van het Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid komen de volgende werkloosheidscijfers naar voren. Uit praktische overwegingen nemen we schrijvers en componisten apart op, omdat van hen niet duidelijk is of ze ten behoeve van de podiumkunsten werkzaam zijn of zijn geweest (zie tabel 3).

Bij deze cijfers dient een aantal kanttekeningen te worden geplaatst. Ten eerste worden als gevolg van een definitiewijziging diegenen die een betrekking zochten voor minder dan 20 uur per week sedert 1983 niet meer meegeteld. De cijfers voor 1981 en 1982 zijn in verband hiermee gecorrigeerd met 15%. Ten tweede moet het voorbehoud worden gemaakt dat een aantal werkzoekenden vanwege onvoldoende middelen bij de gezelschappen zijn genoodzaakt een beroep te doen op werkloosheidsregelingen om vervolgens (o.a. via werken met behoud van uitkering) wel de beroepsactiviteit voort te zetten. Ten derde moet worden gewezen op het seizoenpatroon, waardoor de vergelijkbaarheid van de cijfers per februari en per augustus wordt bemoeilijkt. Ten slotte moet worden gewezen op de relativiteit van de cijfers inzake werkzoekenden onder componisten en schrijvers, aangezien het hier in hoofdzaak zelfstandigen betreft 9).

Als voorlopige conclusie kan worden gesteld dat de werkloosheid onder podiumkunstenaars toeneemt, althans in absolute

Tabel 3. *Werkzoekenden a)*

	25 februari 1985	31 augustus 1983	31 augustus 1982	31 augustus 1981
Regisseurs	343	415	412	337
Acteurs en voordrachtskunstenaars	648	621	564	475
Dirigenten en orkestleiders	23	21	22	18
Musici	1.790	1.516	1.656	1.451
Zangers	207	146	132	115
Dansers en choreografen	290	230	279	199
Theatertechnici	355	336	285	244
Cabaretiers en circusartiesten	364	325	525	474
Schrijvers	329	251	258	223
Componisten	28	21	20	17
Correctie (zie tekst)	4.377	3.882	4.153	3.533
			623	530
			3.530	3.003

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, DG ArbVo.

a) Ofschoon hier door het ministerie de term „werkzoekenden” wordt gebruikt, bleek bij navraag dat het hier ingeschreven werklozen betreft.

Tabel 4. *Geslaagden HBO-theateronderwijs en muziekvakonderwijs*

Jaar	Volttijd		Deeltijd		Totaal		Totaal	
	theater	muziek	theater	muziek	theater	muziek	theater	muziek
1975	74	588	—	—	74	588	662	
1978	103	788	—	—	103	788	891	
1981	168	893	31	—	199	893	1.092	
1984	175	938	25	—	200	938	1.138	
1985	175	980	25	—	200	980	1.180	

Bron: Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, coördinatiegroep Capaciteitplanning, 1983.

aantallen. Of dat ook relatief het geval is, kan slechts vermoed, maar niet worden bewezen omdat niet over cijfers kan worden beschikt die de ontwikkeling van het totale arbeidspotentieel in de podiumkunstensector aangeven. Afgaande op cijfers die het aantal afgestudeerden aan het kunstonderwijs weergeven, zien we dat het afgelopen decennium het aantal geslaagden is toegenomen.

Gezien de gestage stijging van het aantal geslaagden in het muziek- en theateronderwijs mag worden verondersteld dat hier een medebepalende factor kan worden gevonden voor de stijging van de werkloosheid onder podiumkunstenaars. Ook hier dient een kanttekening te worden geplaatst: men behoeft immers niet noodzakelijkerwijze een kunstvakopleiding te hebben gevolgd om zich kunstenaar te noemen. Duidelijk komt dit naar voren uit de *Arbeidskrachtentelling 1981*, waaruit blijkt dat slechts ruim de helft van de aldaar omschreven groep podiumkunstenaars een opleiding op HBO-niveau (het niveau waartoe de meeste kunstvakopleidingen worden gerekend) heeft genoten.

Uit tabel 5 kan worden afgeleid dat de ontwikkeling van het aantal geslaagden aan het kunstonderwijs op zich niet voldoende is om het aantal nieuwe toetreders op de arbeidsmarkt voor podiumkunsten te kunnen bepalen.

Gevolgtrekkingen

Het beleid inzake de herstructurering van de podiumkunsten is geen uitsluitende zaak voor het kunstbeleid. Met name voor

Tabel 5. *Podiumkunstenaars naar hoogst behaalde onderwijsdiploma (1981)*

Geen diploma voortgezet onderwijs	1.000
MAVO	900
LBO	600
HAVO/VWO	2.000
MBO	1.400
HBO	9.200
Universitair	500
Niet naar niveau in te delen	100
Scholier/student	700
Totaal	16.700

Bron: CBS, *Sociaal Economische Maandstatistiek*, 1984, nr. 12.

het kunstonderwijs, voor de sociale zekerheid en voor de arbeidsvoorziening kan een herstructurering van de sector podiumkunsten consequenties hebben.

Het gemeenschappelijke raakvlak van genoemde beleidsterreinen kan worden gevonden in de arbeidsmarkt voor podiumkunstenaars. Wanneer vanuit een kwantitatieve en kwalitatieve benadering naar deze arbeidsdeelmarkt wordt gekeken, dan moet worden gesteld dat het beeld zoals dit uit bestaande bronnen naar voren komt fragmentarisch is te noemen. Met name kan geen koppeling worden gelegd tussen kwalitatieve en kwantitatieve elementen van vraag en aanbod.

Het aantal arbeidsplaatsen in de gesubsidieerde sector is vrij nauwkeurig bepaal-

8) Zie noot 1.

9) Zie bij voorbeeld Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven, *Werken in de kunst/ GeNeCo componisten*, Den Haag, 1983.

baar en bedraagt circa 3.000. Ontbrekende schakels zijn echter het aantal arbeidsplaatsen in de vrije sector en in de popmuziek en de omvang van het werken met behoud van uitkering. Gezien het aantal podiumkunstenaars (in 1981 16.700 volgens de AKT) en het aantal zich professioneel noemende popmusici (210.000) is het arbeidsmarktaspect van deze sectoren van groot belang. Nadere gegevens ter zake ontbreken echter. De ontwikkeling van het werkloosheidspercentage onder podiumkunstenaars is uit bestaande bronnen derhalve niet zonder meer vast te stellen. Verondersteld kan worden dat het werkloosheidspercentage stijgt gezien de ontwikkeling van het aantal werkzoekenden. Als één van de mogelijke oorzaken van een stijging

van de werkloosheid kan worden gedacht aan een toename van nieuwe toetreders op de arbeidsmarkt van podiumkunstenaars.

Als in weinig andere sectoren geldt voor de kunstsector dat er sprake is van een innige relatie met de overheid. Het beleid zou zich daarom juist op dit terrein op een helend vlak begeven indien men zich zou baseren op persoonlijke inschattingen of wankel onderbouwde analyses. Helaas is het momenteel nog te vaak zo dat het beleid niet veel meer dan dat ter beschikking staat. Voor het beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek is hier derhalve een taak weggelegd.

René Nieuwenhuizen
Hans Olink